

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.50](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.50)

УДК 33.339.2964 3.

*К. В. Наконечна,
к. е. н., доцент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0002-1537-7201*

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Kateryna V. Nakonechna
Ph.D, associated professor, Department of Global economy,
National University of life and sciences of Ukraine*

EXPORT POTENTIAL OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF UKRAINE: PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT

Проведено аналіз експортного потенціалу сільськогосподарської продукції України. Надано визначення сутності експортного потенціалу. Динаміка обсягів експортного потенціалу агропродовольчою продукцією зростає незначно у 2018 проти 2009. У статті наголошено про вагомий частку зернових у структурі експорту України. Зроблено висновки про те, що інтеграція у європейський торговельний простір може бути реалізована лише за умов забезпечення відповідного інституційного середовища, яке надасть вітчизняним підприємствам можливість адаптувати виробництво до стандартів та вимог європейського ринку, що сприятиме полегшенню їх доступу на ринок ЄС. Необхідно ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій з боку ЄС, насамперед, на експорт кукурудзи, меду, яблучного та виноградного соку, а також курятини.

The analysis of export potential of agricultural products of Ukraine was carried out. The definition of the essence of export potential is given. It is noted that the dynamics of the volumes of exotic potential of agricultural products increased slightly in 2017 against 2014 and amounted to 17.5 million tons. The article highlighted the significant share of grain in the structure of Ukraine's exports. It is noted that according to the results of 2018, Ukraine holds on 6 steps in the ranking of exporters of cereals. The geographical structure of grain exports of Ukraine is carried out, namely Egypt, China, Spain, Indonesia and the Netherlands. The article concludes that wheat production in the world in 2018 has decreased by 14 million tons, to 722 million tons, is the smallest index since 2013. It is noted that harvest losses this year make up 8-10%, which is the best indicator in comparison with Europe and Russia, where the weather conditions result in a yield loss of 30%. The article describes the procedure for administering tariff quotas for export to the EU, which is carried out through the system of import licenses and on the principle "first come - first served". The article describes the geographical structure of the export of dairy products, namely Poland, the Netherlands, Finland. There is information about the fact that the export of eggs in 2018 increased by 75%; concerning export of oilseeds, that the leading position on the volume of export of goods of this group is rape, in the whole EU countries bought in Ukraine about 60% of products of this

group. It is concluded that integration into the European trading space can only be realized by providing an appropriate institutional environment that will enable domestic enterprises to adapt production to the standards and requirements of the European market, which will facilitate their access to the EU market. It is necessary to initiate talks on increasing the volume of tariff quotas that were fully used by domestic exporters during the autonomous preferences regime of the EU, first of all, for the export of corn, honey, apple and grape juice, as well as chicken.

Ключові слова: експорт; експортний потенціал; сільськогосподарська продукція; імпорт; імпортна квота; імпортна ліцензія.

Key words: export; export potential; agricultural products; import; import quota; import license.

Постановка проблеми та цілей статті. Україна, володіючи винятковими природними ресурсами і маючи вигідне географічне положення має можливості для розвитку сільськогосподарського сектору економіки. Порівняно із іншими країнами наша країна має до того ж конкурентні переваги (дешева робоча сила та низька орендна плата за користування сільськогосподарськими землями). Частка аграрного сектору починаючи з 2014 становить близько 20 % ВВП. В сільськогосподарському виробництві працює понад 3 млн. чоловік. Експорт сільськогосподарських товарів становить 40 % всього українського експорту. Отже, даний сектор може стати локомотивом розвитку економіки та надати поштовх до розвитку інших галузей.

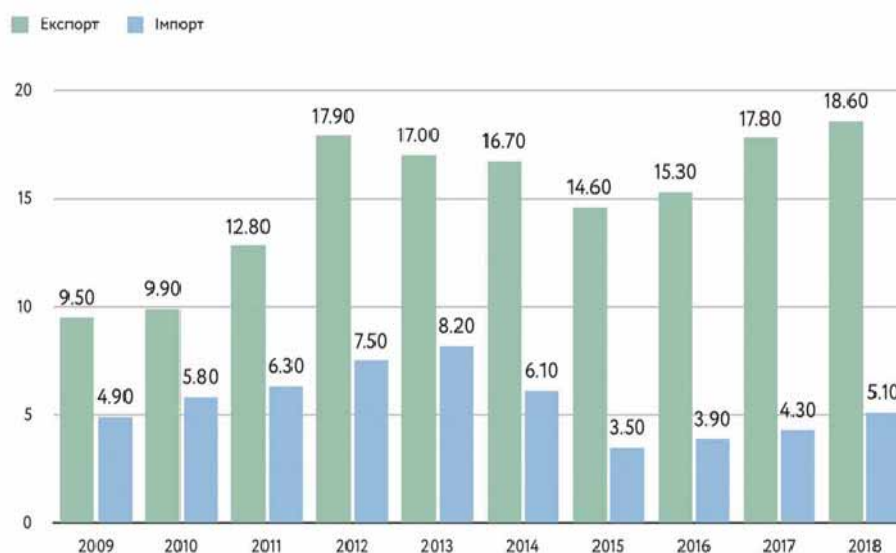
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню проблематики та перспектив експорту вітчизняної аграрної продукції на ринок Європейського Союзу приділено в наукових публікаціях вчених Б.Г. Базилюка, А.С. Гальчинського, С.М. Кваші, О.А. Корнієвського та ін. Науковцями проаналізовано структуру експорту агропродовольчої продукції, перспективи його розвитку, визначено сучасний стан зовнішньої торгівлі України продуктами харчування та окреслено перспективи інтеграції українських виробників на світовому ринку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Обговорення економічних вигод щодо зростання експортного потенціалу України в умовах економічної і політичної кризи не втрачає своєї актуальності. Проте питанням пошуку альтернативних ринків збуту вітчизняної продукції, аналізу нормативних документів щодо оцінки державного управління експорту сільськогосподарського виробництва, інструментів популяризації української продукції на світових ринках присвячено недостатньо уваги.

Мета дослідження. Аналіз експортного потенціалу України в умовах запровадження ЗВТ України та ЄС для надання рекомендацій щодо його посилення; аналіз географічної структури експорту, нормативних документів щодо оцінки державного управління експорту сільськогосподарського виробництва та аналіз інструментів популяризації українських продуктів на світових ринках.

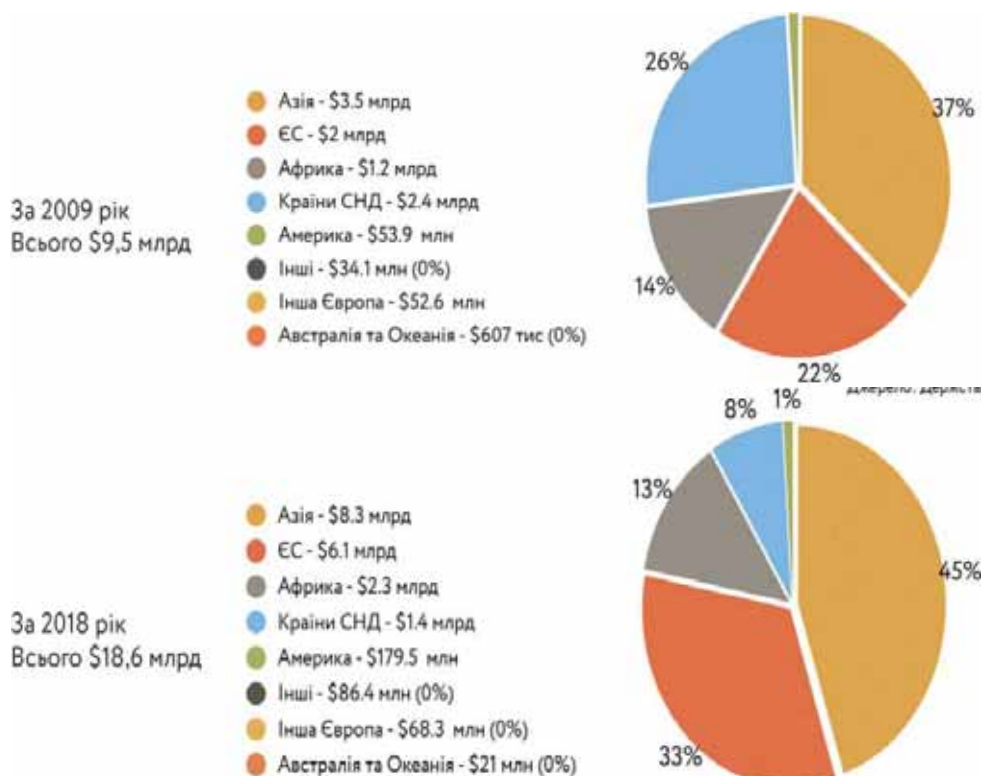
Виклад основного матеріалу.

Експортний потенціал – це частина економічного потенціалу країни в аспекті якої формується можливість виробництва експортоорієнтованої продукції. Для забезпечення розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств області необхідне впровадження маркетингових служб, підвищення кваліфікації кадрового потенціалу, оновлення матеріально – технічної бази аграрних підприємств області, збільшення виробництва продукції та розширення її номенклатури, зниження собівартості за рахунок залучення альтернативних джерел енергії, запровадження системи управління якістю продукції на аграрних підприємствах [3].

Графік 1. Динаміка експорту сільськогосподарської продукції України, млрд. дол. США. [7]

Аналізуючи період 2009 – 2018 рр. , динаміка обсягів експорту та імпорту сільськогосподарської продукції змінювалась протягом зазначеного періоду. В 2009 р. експорт становив 9,50 млрд. дол. США, а в 2018 р. – 18,60 млрд. дол. США, тобто відбулося його зростання на 98%. Імпорт в 2009 р. становив 4,90 млрд. дол. США, а в 2018 – 5,10 млрд. дол. США, тобто зростання імпорту більш помірне, і складає всього лише 2%. [5, 7]. Можливості, які відкриває угода про асоціацію: доступ до одного з найбільших у світі ринків – понад 150 млн споживачів; спрощені процедури походження на митниці та зменшення їх вартості; гармонізація санітарних та фітосанітарних заходів, технічних регламентів; сприяння виходу української продукції на ринки третіх країн завдяки визнанню української продукції на ринку ЄС; доступ до ринку держзакупівель ЄС; можливість надавати послуги європейським споживачам, відкривати філії в ЄС.

Графік 2. Структура експорту сільськогосподарської продукції за групами країн [7]

Аналізуючи Графік 2, робимо висновок про те, що експорт в 2018 р. проти 2009р. зріс в Азії – на 115 %, в ЄС – на 210 %, в Африку – на 120%, в країни СНД – відбулося скорочення на 55%, в США зростання на 230%, в інші країни – зростання на 130%, в інші країни Європи – відбулось незначне зростання – на 7%, в Австралію та Океанію – зростання експорту приблизно на 220%.

Найбільшу частку в експорті аграрної продукції займає соняшникова олія, реалізація її за 2018 року склала 4,1 млрд дол. США. Із загального обсягу виробництва олії на внутрішнє продовольче споживання направлено 414 тис. т, або 9,8 кг у розрахунку на одну людину. Більше 95% виробленої олії відправлено на експорт. Більше половина експорту припадає на Індію, Китай, Нідерланди.

Інші ключові позиції належать зерновим культурам (кукурудзі, пшениці, ячменю), а також олійним (соєвим бобам) і продуктам переробки олійних (макуха соняшникова). Ці продукти становлять 81% всього експорту агропродовольчих продуктів з України. У структурі аграрного експорту України переважають зернові. Проаналізуємо виробництво зернових у світі (Таблиця 1).

Таблиця 1. Виробництво пшениці в світі

	Рік			
	2014/2015	2015/2016	2017/2018	2018/2019
Виробництво	729,2	735,9	725,0	732,9
Споживання	704,1	711,0	739,2	746,0
Кінцеві залишки	219,2	244,2	257,0	261,2

Джерело: [12]

Отже, світове виробництво має тенденцію до зростання протягом 2014/2015-2018/2019, проте не покриває потребу у споживанні, яке швидше зростає. Виробництво пшениці в 2018 в Україні скоротилося на 14 млн тонн, до 722 млн тонн. Такі показники врожаю є найменшими з 2013 року [4]. Через несприятливі погодні та кліматичні умови аграрії в багатьох регіонах планети не зможуть виконати плани зі збору врожаю. Комітет всесвітньої продовольчої безпеки вважає основною проблемою на сьогоднішній день відсутність зростання врожайності в багатьох країнах світу, в той час як населення планети постійно зростає, і з кожним днем питання про продовольче забезпечення населення стає все більш актуальним [12].

Необхідно ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій з боку ЄС, насамперед, на експорт кукурудзи, меду, яблучного та виноградного соку, а також курятини.

Популяризацією вітчизняної продукції на державному рівні повинні займатися Міністерство аграрної політики, Міністерство економіки, маркетингові агентства. Ефективними інструментами просування вітчизняної продукції є виділення коштів державою на підставі тендера для компанії з просування; чи спеціальні організації, які створені за рахунок платників податків; іноді сплачує бізнес. У багатьох аграрних країнах серед дипломатії є посада аграрного аташе, які активно лобіюють інтереси своїх виробників на зовнішніх товарних ринках. Інструментів просування експорту не так багато: великі міжнародні виставки, акції під егідою промоції своєї продукції та інформаційні матеріали. Рекламу передбачає повну інформацію про продукти, яка має бути якісною, корисною і недорогою. В Україні ці інструменти сьогодні практично не використовуються — немає аграрних аташе або агентства з популяризації продуктів. Також обмежений бюджет, для того щоб передбачати маркетингові акції за кордоном. Очевидно, що в таких умовах у найближчі 5-7 років бізнесу варто розраховувати на власні сили. Це можуть бути різні спільні акції, представлені асоціаціями або торговими домами [7].

Висновки і пропозиції. Необхідно сприяти виробникам у сертифікації для експорту в ЄС виробництв товарів, які можуть стати конкурентними на ринку ЄС при експорті поза тарифними квотами. Формування ефективного механізму розвитку і реалізації експортного потенціалу України в умовах ЗВТ потребує вирішення органами державного управління перспективних завдань, а саме: забезпечення макроекономічної стабільності та умов для розвитку підприємництва; залучення іноземних інвестицій в Україну; забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави; надання державних гарантійних зобов'язань щодо експортних кредитів; погодження заходів, що приймаються у сфері зовнішньоекономічної діяльності, з цілями і задачами Програми реалізації експортного потенціалу України; широке залучення українських ділових кіл до проведення спеціальних заходів щодо стимулювання експорту; створення системи зовнішньоторговельної інформації та інформаційно-консультаційних служб, які включали б їх регіональні і закордонні представництва; організація оперативної роботи державних органів щодо активного просування української експортної продукції на зовнішні ринки та захист вітчизняних експортерів за кордоном.

Необхідно використовувати інструменти багатьох аграрних країн для популяризації вітчизняної продукції: створити посаду аграрного аташе, або агентства з популяризації продуктів, активніше залучати бізнес до проведення великих міжнародних виставок, акцій під егідою промоції своєї продукції та інформаційних матеріалів.

Література.

1. Бородин О., Яровий В. Європейська практика регулювання земельних відносин: загрози та виклики. — Дзеркало тижня. — № 28. — 2017 с.43.
2. Вдовенко Н.М, Наконечна К.В., Павленко М.М. Methodical component of the performance of state support producers mechanism. — Науковий вісник Полісся. — 2017. — № 4 (12). Ч. 1. — 22-27.
3. Вдовенко Н.М., Наконечна К.В. Особливості структурних змін в економіці України. — К.: Економіка АПК. — #9. — 2018. — ст.56-62.
4. Вдовенко Н.М, Наконечна К.В., Самсонова В.В. Mechanisms and tools of supply regulation in agricultural sector of economy. — Науковий вісник Полісся. - №3 (11). — ст.165-169.
5. Lysenko V., Koval V., Nakonechna K., Kalian D. (2017). “Modern information technologies in the control systems for complex biotechnical objects of agricultural appointment”, Information and Telecommunication Sciences, Vol.2, pp. 38-43.
6. Lysenko V., Reshetyk V., Nakonechnaya K.. Energy effective control systems with complex biotechnical objects. Machinery and energetics. Kyiv, Ukraine, 2018. Vol. 9, #3, 271, pp. 25-33.
7. Ліссітса А. (2019). 50 питань і відповідей про аграрну політику. Агрополітичний діалог. 64с.
8. Наконечна К.В., Листопад В.В. Розвиток урбанізаційних процесів в регіонах України. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи», КНЕУ, квітень 2017 р., ст. 122-127.
9. Наконечна К. В. Кваша С.М. Прикладна економіка. Навчальний посібник. — 2017. В: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 400 с.
10. Наконечна К. В. Проведення національної регіональної політики в напрямі конвергенції регіонів в Україні. Вісник аграрної науки. ВЦ НУБіП України. № 247. 2016. ст. 237-244.
11. Пугачов С. Агробізнес. Україна збільшила експорт олійних культур до ЄС, — Пугачов. [<http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/12205-ukraina-zbilshyla-eksport-oliinykh-kultur-do-yes-puhachov.html>].
12. [<https://www.yara.ua/crop-nutrition/wheat/key-facts/world-wheatproduction/>].

References.

1. Borodina, O. and Yarovyj, V.(2017), “European practice of regulation of land relation threatens and chalanges”, Dzerkalo tyzhnya, vol. 28. pp.40 – 43.
2. Vdovenko, N. M. Nakonechna, K. V. and Pavlenko M. M. (2017), “Methodical component of the performance of state support producers mechanism”, *Naukovyj visnyk Polissia*, vol. 4 (12), pp. 22 – 27.

3. Vdovenko, N. M. and Nakonechna, K. V. (2018), "Features of structural changes in the economy of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp.56 – 62.
4. Vdovenko N. M. Nakonechna K. V. and Samsonova V. V.(2017), "Mechanisms and tools of supply regulation in agricultural sector of economy", *Naukovyj visnyk Polissia*, vol. 3 (11), pp.165–169.
5. Lysenko, V. Koval, V. Nakonechna, K. and Kalian, D. (2017), "Modern information technologies in the control systems for complex biotechnical objects of agricultural appointment", *Information and Telecommunication Sciences*, vol. 2, pp. 38-43.
6. Lysenko, V. Reshetyk, V. and Nakonechnaya, K. (2018), "Energy effective control systems with complex biotechnical objects", *Machinery and energetics*, vol. 271, pp. 25-33.
7. Lissitsa, A. (2019), 50 pytan I vsdpovidej pro agrarnu polityku. [50 questions and answers about agrarian policy], *Agropoltychny dialog*, Kyiv, Ukraine.
8. Nakonechna, K.V. and Lystopad, V.V. (2017), "Development of urbanization processes in the regions of Ukraine", *Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Rehional'nyy rozvytok Ukrayiny: problemy ta perspektyvy»* [IV International scientific-practical conference "Regional Development of Ukraine: Problems and Prospects"], Kyiv National economic university, Kyiv, Ukraine, pp. 122-127.
9. Kvasha, S.M. and Nakonechna, K.V.(2017), *Prykladna ekonomika*. [Applied economy], Nazionalnyj universytet bioresursiv I pryrodokorystuvannya, Kyiv, Ukraine.
10. Nakonechna, K.V.(2016), "Conduct of national regional policy in the direction of convergence of regions in Ukraine", *Naukovyj visnyk NUBiP Ukraini*, vol. 247, pp. 237-244.
11. Pugachov, S. (2018), "Ukraine increased export of oil crops to EU", available at: <http://agrobusiness.com.ua/agrobusiness/item/12205-ukraina-zbilshyla-eksport-oliinykh-kultur-do-yes-puhachov.html> (Accessed 25 Sept 2019).
12. Yara Ukraine (2019), available at: <https://www.yara.ua/crop-nutrition/wheat/key-facts/world-wheatproduction/> (Accessed 25 Sept 2019).

Стаття надійшла до редакції 09.10.2019 р.